

Um herðingarveiku sjálvljóðini i og u í føroyskum máli nú á døgum.

Eftir Björn Hagstrøm.

Inngangur.

Í *Færøsk Anthologi* I, bls. LV, hevur HAMMERSHAIMB greitt frá, hvussu tað bar til, at hann valdi »etymologiserende skrivemåde« fyrri tað, ið hann skrivaði niður á føroyskum. »Da jeg så for henved 50 år siden blev opfordret til at meddele kvæder, sagn m. m. i Oldskriftselskabets skrifter og at forfatte en færøsk sproglære, følte jeg mig i den største forlegenhed, eftersom ingen af de brugte dialekter forekom mig at kunne benyttes som fælles skriftsprog og meddelelsesmiddel for alle øerne. Jeg indså, at valgte man en enkelt dialekts lydbetegnelse, vilde det være en uret mod de andre dialekters måske ligeberettigede krav for deres ejendommelige lydforhold, ... Jeg valgte den etymologiserende skrivemåde, da den forekom mig at frembyde de største fordele for sproget, dersom det skulde have nogen fremtid for sig: ikke blot at meddelelser på færøsk herved blev lettere at læse for fremmede og tækkeligere af udseende, men også at Færingerne herved kom nærmere til de nærbeslægtede sprog: islandsk og dansk, fik lettere ved at tilegne sig det fælles i disse . . .«¹

Háttalagið hjá HAMMERSHAIMB kann fáast at hóska í flestu ríkismálum. Málformur, sum skal vera gerandisamboð og listaligt frágreiðingarmál fyrri heila tjóð, má standa oman

fyri hitt ov mikið tíðar- og staðarbundna. Tað ber sjáldan til at gera ríkismáli stavseting, ið gjølla gongur eftir framburði. Dømi um mál við stavseting eftir framburði eru finskt og turkiskt. Hin vegin kann verða nevnt enskt, ið er dømi um mál, har stavseting og framburður eru sera ólík — í mongum førum eru ljóðbroytingar, ið Jongu høvdu verið á Shakespeares døgum, ikki síggjandi í stavsetingini.

Tað er sjálvsagt, at mál, sum hevur fleiri fonetiska sermerkt bygdarmál, ikki altíð kann verða skrivað eftir framburði í normalformi sínum (ríkismálinum). Tá skuldi so sama orð verið skrivað ymist eftir bygdum og landspørtum; og ríkismál má fram um alt hava fast lag fyri at hóva til vildar.

Føroyska stavsetingin dylur í mongum førum framburðar munin, ið er á bygdamálunum. Tí høvuðsmuni, ið er á bygdamálunum í Føroyum, hevur HAMMERSHAIMB greitt frá í *Færøisk Sproglære i Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1854, og enn gjøllari hevur JAKOB JAKOBSEN viðgjørt bygdamálini í *Færøsk Anthologi I*, 1891. Men um mun á bygdamálum í framburðinum av herðingarveiku sjálvljóðunum *i* og *u* er ógvuliga lítið sagt har, og í frágreiðingunum, sum eru aftur at *Lydskriftsprøver* (F. A. I. bls. 439 og frameftir) skrivar JAKOB JAKOBSEN: »Ved siden af endelserne *o* og *or* træffes også *a* og *ar* (særlig tilhørende Tórshavn), hvilket ikke anføres særskilt i teksten på grund af disse endelsers hyppighed.« Tað, ið JAKOB JAKOBSEN hevur skrivað niður við ljóðskrift, sigur tí einki um framburðin av skrivaðum *i* og *u* í herðingarveikum stavilsi.

Í stavseting síni hevur HAMMERSHAIMB nýtt søguliga háttalagið út í æsir, tá hann skrivar endingarsjálvljóðini *i* og *u*. Har fornmálið hevur *i*, skrivar hann *i*, og har fornmálið hevur *u*, skrivar hann *u*. Svarabhaktisjálvljóðið, sum er vorðið sama ljóðið í framburði og *u* í fornmálinum, verður eisini skrivað *u*; t. d.: *hestr* verður *hestur*. Einki føroyskt bygdarmál hevur — ella man hava haft á HAMMERSHAIMBS

dögum heldur — nakra stórvegis samrímung við býtið av *i* og *u* í stavsetingini. Her hevur HAMMERSHAIMB í odd og egg smíðað eftir fornmálssniðinum.

Tað, at herðingarveikt *i* og *u* á føroyskum ikki hevur verið framborið eins og á fornmálinum ella eins og stavseting HAMMERSHAIMBS kann fáa ein at halda, hava málsmenn rakt við tíðliga.

Elsta regluliga frágreiðingin um nýggjari føroyskt mál, ið til er, er uppi í *Vejledning til det Islandske eller gamle Nordiske Sprog*, 1811, eftir RASMUS RASK. Við tað, at einasta kelda, ið RASMUS RASK hevði, var orðabókahandrit og kvæðahandrit hjá SVABO, kann hann einki siga um tey ljóðvirði, sum hinir ymsu bókstavirnir umboða. Um sjálva fonetikkinu sigur greinin hjá RASMUS RASK tí einki uttan tað, sum lesandi er úr handritum SVABOS. Men RASMUS RASK ger nakrar týðandi ávísingar um herðingarveiku sjálvljóðini *i* og *u*.

»De Slægtskabsord paa ir (eller ur) blive uforandrede i Dat. og Akk., som: firi Brêuir sujn, gjeev meâr Döttir tujna. Ligesaa Brúur brúdur.

Adskillige Endelser vakle imellem Vokalen *i* og *u*; især synes de at have *u* i deres kortere Skikkelse, men at antage *i*, naar de forlænges ved den tilføjede Art. eller desl., f. Eks. Hajmur, Hajmirin; Dujmun (et Navn), Gen. Dujminar; Brinja, =*u*, Brinjini, =*jina*; nujggjuni, nujggjindi niende; edluvu, edlivti; dog findes og *u* beholdt, som aa Götuni.«²

Um presensformar sagnorðanna skrivur RASMUS RASK: »Skjønt den første Person endes på *i*, har dog den anden og tredje som alleroftest ur, f. Eks. ee sii, tû, han siur, segi, segir; ee aji, tû, han ajur, ejer (ell. gl. aar, isl. á); ee hojri, tu, han hojrur (hojrir). Ligeledes bliver Endelsen ir til ur i mange Smaaord, f. Eks. ivur, ettur (ettir), undur.«³

SVABO sigur okkum sjálvur, at hann royndi at ganga eftir háttalagnum hjá Quintilianusi, at stava skuldi, eins

og fram var borið.⁴ Stavingarlag SVABOS í störra kvæða-handritinum, til dæmis, er ófæra liðiligt og regluligt. Um nú framburðurin er stöðið undir hesi stavseting, eigur ein tó ikki at halda ov mikið um trúskap hennara móti framburðinum tá á dögum. Hvør stavsetingarskipan, sum ætlað er at vera nýtilig, má verða trýst inn í fast lag. Longu nýtlan av latínsku – ella donsku – stavrøðini við sínum avmarkaða stavatali ber í sær, at neyðugt er at velja fast lag. Sum endingarsjálvljóð skrivar SVABO at kalla bara *a*, *i* og *u*. Hann nýtir so statt ikki tað høvi, ið henda stavrøð gevur, at nýta *e* og *o* eisini. Ikki fara vit at halda, at SVABO altíð hevur sagt skilligt *i*-ljóð, har hann hevur skrivað *i*, og skilligt *u*-ljóð, har hann hevur skrivað *u*. Kanska hevur endingarsjálvljóðið oftast verið tofuliga klárt *i*-ljóð í (*ir* og *in*), t. e. í afturlatnum stavilsi, men tá SVABO regluliga skrivar (*i*) í opnum stavilsi í berum endaljóði, kann tað væl vera, at hetta kemst av tí fasta lagnum, hann hevur valt. SVABO hevur – kanska við hinum normaliseraða fornálinum sum fyrimynd – bara nýtt *i* og *u* og ikki roynt at lýsa ljóðligar smámunir.

RASMUS RASK sigur seg greiða frá »de vigtigste Forandringer i Selvlydenes og Tvelydenes Retskrivning og Udtale«. Í sjálvum verkinum sigur hann bert frá stavsetingini og man halda, at framburðurin skilst av henni.

Samanfall og umbýtan av *i* og *u* í herðingarveikum stavilsi í føroyskum hava nógvir granskarar eftir RASMUS RASK rakt við. Fleiri hava eisini greitt frá ymsum smámunum í framburðinum av skrivaðum *i* og *u*, t. d. JAKOB JAKOBSEN, MARIUS HÆGSTAD, PIERRE NAERT og JØRGEN RISCHEL.⁵

Mær tykir, at hini herðingarveiku sjálvljóðini *i* og *u* eru eitt hitt torførasta vandamál í føroyskari ljóðlæru. Í hesi grein ætli eg at greiða frá tí, ið hildið kann verða um spurningarnar, og frá teim kanningum, ið eg havi gjørt til tess at royna at loysa hesi vandamál.

Ymis sjónarmið.

Um ein vil kanna framburðin av herðingarveikum *i* og *u* í færoyskum, hevði tað verið hóskaði at greitt nakrar partasurningar fyrst. Sjónarmiðini eru nógv at ansa: fonetisk, fonematisk, geografisk, søgulig, sociologisk. Øll hesi sjónarmið hanga hvørt uppi í øðrum, og í málsligari eftirkanning kann tað hava fyrimum at taka nøkur av teimum saman, *men ikki ber til at loysa allar spurningar samstundis og eftir sama háttalag.*

1. *Fonetisk sjónarmið.* Hvørjir framburðarsmámunir eru til, ið svara til skrivað *i* og *u* í herðingarveikum stavilsi? Hvussu virka tey ymissu stigini av veikari herðing á sjálf-ljóðsframburðin? Hvat hevur tað at týða, um sjálf-ljóðið stendur í opnum ella í afturlatnum stavilsi? Hvørja ávirkan hava fonetisku umstøðurnar (ljóðið undan og eftir) á framburðin av sjálf-ljóðinum?

2. *Fonematisk sjónarmið.* Við fonem meinast málljóð, t. d. eitt *i*-ljóð ella eitt *u*-ljóð, har tað, sum týðning hevur, er, hvussu ljóðið verður uppfatað. Eitt fonem fatar tí um fleiri ymissar framburðarsmámunir. Viðvíkjandi herðingarveikum *i* og *u*, ger hetta tað, at t. d. *i*-fonemið verður framborið sum ymis *i* ella *e*-ljóð. Tá eg sigi *i*-framburður og *u*-framburður í tí, sum nú kemur, meini eg við *fonemini i* og *u*.

Í hvønn mun eru herðingarveikt *i* og *u* fallin saman í eitt fonem? Í hvønn mun er til *i*-framburður av *u* og *u*-framburður av *i*? Fonematisku sjónarmiðini eru týðningamikil fyri bendingarlærana og mállærulagið annars.

3. *Geografisk sjónarmið.* Hvørji frávik eru í framburðinum av herðingarveikum *i* og *u* — eftir bygdum?

4. *Søgulig sjónarmið.* Hvat kann fáast at vita um framburðin áður? Hvussu er framburðurin broyttur? Er munur á framburðinum hjá eldri og yngri ættarliðum?

5. *Sociologisk sjónarmið.* Hin sanni bygdamálsframburðurin kann verða troðkaður til viks av framburði eftir aðrari

fyrmynd, t. d. lesingarframburði, framburði hjá skúlalærarum, útvarpsframburði; framburðurinn kann verða »avbronglaður« av bygdamálablendingi, av ferðing, flyting o. s. fr.

Háttaløg og kanning.

Fonetisk eftirkanning.

Til tess at fáa yvirlit yvir framburðin av herðingarveikum *i* og *u* í føroyskum havi eg lurtað eftir tí, ið eg hevði á bandi av føroyskum tali, og sumt havi eg skrivað av við ljóðskrift. Sumt havi eg sjálvur tikið á band í 1953 og 1961, sumt er bandupptøkur, sum N. DJURHUUS og CHR. LISSE gjørdur í 1955 fyri Institut for Dans Dialektforskning, og sum eg fekk til nýtslu. Samanlagt er upptøkutiðin um 15 tímar; persónarnir, ið sagt hava frá, eru 57, og teir eru fólk á øllum aldri og allastaðni úr Føroyum. Tá eg havi lurtað eftir bondunum, havi eg ikki nýtt sonagraf ella onnur tól til tess at sýna akustisku eyðkennini hjá ljóðinum. Eg havi bert skrivað við ljóðskrift tað, sum eg havi hoyrt. Og tá havi eg sett tekin fyri hvønn ljóðsmámun, sum oyra mítt dugdi at skilja hvønn frá øðrum. Ofta havi eg lurtað 10 ferðir eftir tí sama sagda til tess at skriva eitt einasta sjávljóð.

At siga greiniliga frá úrslitunum, eg eri komin til, í hesi tíðarritgrein verður ov drúgt. Eisini fari eg at lata prentsmiðjuna og lesararnar sleppa undan tí stríði, ið ljóðskrift mín hevði volt. Men yvirlit er lætt at seta upp og tó ikki nýta ljóðskrift.

At framburðurin av *i* og *u* í herðingarveikum stavilsi í føroyskum er sera ymisligur, hava nógvir granskarar rakt við. Fleiri hava eisini greitt frá teim ymsu fonetisku smámununum, ið teir hava hoyrt. Eitt nú hevur PIERRE NAERT skrivað upp níggju ymissar framburðir av *i* og *u* í herðingarveikum stavilsi.⁶ Í fonetisku avskrivningum mínum av føroyskum tali á bandi havi eg enn fleiri frábrigdi. Men

henda fina munargerð hefur ekki stórt virði, tá talan er um einstakar framburðir. Tað er bert, tá ein hefur stórt fonetiskt tilfar, og tá ein ætlar at kanna skiftini í framburðinum eftir teim ymissu fonetisku viðurskiftunum, sum tey ymissu ljóðini eru í, at so fin skiljing av ljóðsmámununum loysir seg. Og í tilíkari eftirkanning átti sonagrafur at verið nýttur, so at til bar at máta akustisku eyðkennini hjá teim ymsu frábrigdunum við náttúrufrøðilíligum gjølleika.

Nakrir vanligir framburðir av herðingarveikum *i* og *u* eru: reint *i*-ljóð (ofta í endingunum *ir*, *ur*, *is*, *in*), afturlatið *e*-ljóð (ofta í heilt herðingarveikum millumstavsilsí og í berum endaljóði), opið *e*-ljóð (vanligt í berum endaljóði), »vocal murmur« (neutralt, linliga framborið sjálvljóð), ymis *u*-ljóð sum bera á norskt *u*, danskt *u*, á ella *ø*, og her kunnu hinir ymsu framburðirnir bæði vera eftir bygdamálum og eftir fonetiskum umstøðum.

Tey ymissu stigini av veikari herðing hava alstóran týdning fyri sjálvljóðsframburðin. Í frágreiðingini, sum nú kemur, fari eg í summum at gera mun á »levis« (herðingarveika stavilsíð í orðum við tveimum stavilsum — og síðsta stavilsíð í t. d. báturin — tá orðið er sagt einsamalt, »leksikalskur framburður«) og »levissimus« (heilt herðingarveikt millumstavsilsí, t. d. *ur* í báturin í leksikalskum framburði).

Vanliga hefur endingarsjálvljóðið meiri óvissan framburð í »levissimus« enn í »levis«. Tað er ofta heilt neutralt, men nærkast stundum *e*-ljóði ella *i*-ljóði og verður tí heldur uppfatað sum *i* enn sum *u*. (Sí meira í fonematisku eftirkanningini av »levissimus«, bls. 101 og frameftir.)

Sama týdning fyri sjálvljóðsframburðin hefur stigið av veikari herðing í mótsetninginum millum leksikalskan framburð og samanhangandi tal. Í onkrum, ið sagt verður við fleiri orðum, hanga orðini hvørt uppi í øðrum í longum ljóðhala, har hvørt einstakt orð ikki er nøkur fonetiska avmarkað eind. Framburðurin av einum einstøkum orði

kann skifta eftir setningsfonetikinni; serligur dentur kann vera á tí í setninginum, ella minni o. s. fr. Ofta havi eg skrivað niður annan framburð av formi í samanhangandi tali enn í leksikalskum framburði hjá sama frásøgumanni. (Leksikalskur framb. kann eisini vera í samanhangandi tali, t. d. tá orð standa herd seinast í setningi — og ihald eftir).

Fonetisku umstøðurnar hava eisini týdning fyri framburð av sjálvljóði. Rakt er við, at herðingarveikt *i* og *u* ofta fáa opnari framburð í opnum enn í afturlatnum stavilsi. JAKOB JAKOBSEN helt henda mun vera so reglubundnan, at hann tekur hann upp í stavsetingaruppskot sítt 1889.⁷ Dømi: jørene men skattin, vóro og flötonar men ávur (= áður). Men munurin er ikki altíð so skilligur. Skilligast kennist opnari framburðurin í opnum stavilsi í endanum á orðinum seinast í setningi. Afturímóti kennist ofta eingin munur millum opið og afturlatið stavilsi í samanhangandi tali annars.

Ymisk hjáljóð kunnu virka ymisliga á undanstandandi ella eftirstandandi sjálvljóð. Fonetisku skiftini hjá enda- sjálvljóði kunnu ofta verða sett í samband við undan- standandi hjáljóð. Vanliga eru hesi skifti heldur smá, men viðhvørt kann hesin fonetiska völdi munur gerast so stórur, at sjálvljóðið í somu ending í ymissum orðum verður uppfatað sum ólík fonem — *i* og *u*. (Dømi um hetta viðvíkjandi endingini *ur* er í fonematisku kanningini av *ja*-sagnorðum og rótorðum).

Í hesum, ið eg havi sagt frammanundan, havi eg ikki gjørt mun á *i* og *u* í herðingarveikum stavilsi. Í summum bygðum eru hesi bæði sjálvljóðini samanfallin, men í summum skilja tey nakað ímillum herðingarveikt *i* og *u*.

Munurin á framburði í ymissum bygðum er viðhvørt heldur stórur. Summir sjálvljóðsframburðir eru bara til í nøkrum fáum bygðum, aðrir eru vanligir allastaðni. Í summum bygðum verða endingarsjálvljóðini ofta framborin við skilligum muni á *i* og *u* í »levis«, í øðrum bygðum

er framburðurin linari, og neutralu sjálvljóðssmámunirnir ráða. Reint fonetisk viðurskifti fara eisini at vera viðgjörd í fonematisku eftirkanningini niðanfryi.

Fonematisk eftirkanning.

Samanfallið og misbýtingin av *i* og *u* í føroyskum máli í herðingarveikum stavilsi eru allmannakunnug, og nógvir málmenn hava víst á tey, fyrstur var longu RASMUS RASK 1811. Endingasjálvljóðini verða ofta framborin við so óvissum ljóðvirði, at til ber at týða tey bæði sum *i* og sum *u*; nakar triði móguleiki er ikki, tí normalstavsetingin hevur skilað til at skriva *i* og *u*. (Í hesi grein hugsji eg ikki um sjálvljóðið *a*, sum at kalla altíð hevur skilligt *a*-ljóð, eisini tá tað hevur heilt veika herðing.)

Spurningurin um í hvønn mun munur verður gjördur á endingasjálvljóðunum avvitandi má verða kannaður í hvørjum bygdarmáli sær, við tað at framburðarvanarnir hesum viðvíkjandi eru ólíkir eftir landspørtum. Eftirkanningin má verða gjörd eftir *spyrjiblað*, tí hetta eru einastu líkindi at fáa sammetandi tilfar úr fleiri bygdum. Tað er leksikalski framburðurin, sum visir, um frásøgumaður ger fonematiskan mun á endingasjálvljóðunum *i* og *u*, t. d. sagnorðaformarnir *stendur* og *hoyrir* frambornir við meira ella minni skilligum muni á *i* og *u*. (Hinin nærvæmu ljóðsmámunirnir hava í hesum føri lítlan týdning). Tá hann tosar skjótt og samhangandi, ger sami frásøgumaður kanska ikki mun á *ir* og *ur* í *stendur* og *hoyrir*, men hetta forðar ikki tí, at orðini í huga hansara hava ólíkar endingar.

Til tess at fáa yvirlit yvir, hvussu *i* og *u* í herðingarveikum stavilsi eru býtt fonematiska, sendi eg 56 skúlalærarum í ymsum føroyskum bygdum *spyrjiblað* á sumri 1961. Í hesum *spyrjiblað* var nøgd av orðaformum við *i* og *u* í herðingarveikum stavilsi. Ætlanin var, at merkt skuldi verða við hvønn form, hvørt frásøgumaðurin segði

i ella *u*. Hinum finaru smámununum spurdi eg ikki eftir. Her seti eg frágreiðing um hinar týðningarmestu orðaflokkarnar á blaðnum.

A. *Endingarnar ir og ur í endanum á orði.*

1. Nom. sing. óbundin formur av hestur, bátur, vinur, sjógvur osfr.
2. Skyldskaparorðini faðir, dóttir, systir osfr. óbundin sing. nom. og acc.
3. Nom. plur. óbundin av orðum sum
  - a) vinur, litur, veggur; bygd, ferð;
  - b) byrði, mýri; dunna, genta, gøta, søga osfr.;
  - c) eyga, oyra, noða, nýra;
  - d) fótur; bók, mørk, hond, rót, nátt.
4. Adverb og fyrisetingar: niður, aftur, suður, vestur, eystur; eftir, undir, yvir.
5. 3. pers. sing. pres. av
  - a) sterktbendum sagnorðum, t.d. lesa, liggja, sova;
  - b) so nevnd ja-sagnorð, t.d. fremja, telja, kryvja;
  - c) so nevnd ia-sagnorð, t.d. nevna, senda, fylgja, merkja;
  - d) so nevnd e-sagnorð, t.d. duga, liva, tola.

B. *Endingarnar il og ul í endanum á orði*, t. d. hoybendil, fetil, gaffil, saðil, kongul, ongul, pensul o. a.

C. *Endingarnar =i og =u í berum endaljóði.*

D. *Nom. sing. bundin formur* av navnorðum sum hesturin, báturin, vinurin, sjógvurin, har *u* stendur í heilt herðingarveikum millumstavilsi (»levissimus«).

E. *Dat. sing. og plur. bundin formur* av nøkrum navnorðum, formar sum hestinum: hestunum, bátinum: bátunum, húsinum: húsunum.

Saman við spyrjiblaðnum sendi eg leiðbeining, ið segði, hvussu tað átti at verða útfylt. Her niðanfryi er sagt frá nøkrum høvuðstátum.

Til frásøgumann átti at verða valdur eldri maður ella kona, sum hevði búð í bygdini alt lívið. Málið hjá frá-

sögumanninum átti at tykjast vera eyðkenniligt fyri bygðina. Eg spurdi eisini um navn og aldur á frásögumanninum.

Í leiðbeiningini legði eg eisini við, at frásøgumaðurin mátti ikki lesa orðini, men mátti verða spurdur um framburðin, t. d.: »Siga tygum *bendil* ella *bendul*?«

Sjálv útfyllingin av spyrjiblaðnum kundi vera heilt einfald, t. d. »il« fyri framburðin »bendil« og »ul« fyri framburðin »bendul«.

Tey svar, eg fekk frá lærarunum í 34 bygðum eru mikil partur av tilfarinum til eftirkanning mína. Tað skilst av svarunum, at lærararnir í flestøllum førum høvdu verið væl kunnugir við fólkid í bygðini og tí høvdu kunnað funnið bestu frásögumenninar at fara til. Nógvir hava skrivað long brøv við virðismiklum viðmerkingum afturat teimum útfylltu spyrjiblaðunum og umframt sagt frá øðrum týðandi lutum, m. a. er greitt frá hinum fínaru smámununum í mál- ljóðunum í hinum ymsu bygðunum. Bert nakrar fáar niðurskrivingar eru so skilliga skriftávirkaðar, at eg havi ikki viljað nýta tær. Samantikið góvu svarini til spyrjiblaðini meira, enn eg hevði torað at vænta mær.

Til at royna spyrjiblaðið — hvussu væl tað var nýtandi — spurdi eg sjálvur eftir hetta 17 fólk í ymsum bygðum. Meginpartin av hesum samrøðum tók eg samstundis upp á ljóðband.

Áðrenn eg sigi frá høvuðsúrslitunum úr fonematisku kanningini hjá mær, fari eg at greiða frá summum, ið kann gera úrslitið *skeivt*, og sum ansað má vera eftir í eftirkanning av hesum slag.

a) *Niðurskrivarin* kann »hoyra skeivt«, t. e. hann kennir sjávljóð fyri *i*, tá hann átti at skriva *u*, og hin vegin. Hetta kann lættliga henda, tá endingarhjáljóðið er óvist, neutralt. Niðurskrivarin kann eisini villast av síni egnu uppfatan av, hvussu sjávljóðið *átti* at verið framborið. Og um nú niðurskrivarin sjálvur hevur annan framburð enn frásøgumaðurin, so kanska hann uppfatar ikki ymsar ljóðsmámunir sum ymis mál- ljóð (fonem) á sama hátt sum frásøgumaðurin. Og

so kann eisini niðurskrivarin ávirka frásögumannin við sínum egna framburði.

b) Frásögumaðurin kann »siga skeivt«, t. e. nýta framburð, sum ikki er sermerktur fyri bygdina. Vanligasta orsøkin man vera, at frásögumaðurin mangan hevur ilt við at tosa heilt náttúruliga, tá hann veit, at framburður hansara verður skrivaður niður. Hann roynir ofta at tosa »rættari« og nýtir skriftmálsformar, sum ikki hoyra bygdarmálinum til. (Meira um hetta í »sociologisk sjónarmið«.)

c) Bygdarmálið sjálvst kann vera so vøkkult, at ilt er at gera av, hvør ið tosar rætt, og hvat ið er framburður sermerktur fyri bygdina. Ymissir framburðir kunnu vera lið um lið. Endamálið hevur her verið at skriva niður tann bygdamálsframburð, ið er eyðkendur fyri eldra ættarliðið.

Tá eg havi arbeitt hitt samansavnaða tilfarið, havi eg haft hesar nevndu vansar í huga. Tí hevur borið til í mongum førum at fara aftur umaftur fleiri vegir, at kanna hvussu álítandi niðurskrivingarnar hava verið. Eitt hevur verið at bera saman við tær nógvu bandupptøkur, ið eg havi ymsastadni úr Føroyum, annað hevur verið at bera saman niðurskrivingar úr grannabygdum. Eitt, ið hjálpti væl til at fáa niðurskrivingarnar álítandi, er eisini tað, at orðatalið í hvørjum formbólki á spyrjiblaðnum var so mikið stórt. Tað eigur at hava verið sera torført hjá honum, sum hevur vikið frá bygdarmálinum, at smíða framburð, sum skuldi verið trúsligur og ikki verið skriftmál.⁸

Tá eg havi farið um svarini á spyrjiblaðnum, havi eg merkt framburðin á kort. Fyri at fáa gott yvirlit havi eg so gjørt nýtt kort fyri hvørt málsligt formslag, so at til ber at lesa framburðin av endingarsjálvljóðinum í 3. pers. pres. av sagnorðunum á einum korti, á øðrum korti fleirtalsendingar navnorðanna osfr. Kortleggingin er heilt fonematisk, t. e. fínari ljóðsmámunir eru ikki merktir, uttan bara *i* og *u*. Um so *i* hevur verið framborið »i« ella »e« hevur einki at týða, tað, sum týdning hevur, er, at sjálvljóðið er uppfatað sum *i*.

Tá eg havi gjørt fonematisku kortleggingina, havi eg verið noyddur at hugsa um reint fonetisk sjónarmið so mikið, sum eg havi roynt í fyrstu atløgu at kortleggja leksikalska framburðin av herðingarveiku sjálfvjóðunum í »levis«. Í »levissimus« hvørvur ofta allur fonetiskur munur á *i* og *u*, sum er skilligur í »levis« í samsvarandi endingum.

Í frásøguni, sum nú kemur, fari eg fyrst at greiða frá teim pørtum, har fonematiskt samanfall er av *i* og *u* í »levis« í leksikalskum framburði. So fari eg at siga frá fonematiska býtinum av *i* og *u* í »levis« í leksikalskum framburði í teim bygðum, har skilt verður ímillum herðingarveikt *i* og *u*. Her eru grammatisku formbólkarnir náttúruligt sundurbýtingargrundarlag. At enda skal eg siga frá framburðinum í »levissimus«.

I. Sjálfvjóðini *i* og *u* í »levis«.

A. Har fonematiskt samanfall er.

Í trimum pørtum, ið umskarast meira og minni, verður ikki skilt ímillum *i* og *u* í herðingarveikum stavilsi. Í tveimum av hesum pørtum ræður *i*-framburðurin, og tí kalli eg teir *i*-partarnar. Í triðja partinum ræður *u*; hann kann eg kalla *u*-partin. Um *i*-partarnar er at siga, at har er *ikki* samanfall í endingunum *un* (ella *um*) og *in*, men í hesum føri verður fonematiski munurin varðveittur. Í *u*-partinum er eisini samanfall í hesum føri, formarnir bygðin og bygðum verða sagdir líka.

1) Havnin er miðdepilin í *i*-parti, ið er í einum. Av bygðum, ið kannaðar eru, eru eisini Kaldbak, Nólsoy, Kirkjubøur og Velbastaður uppi í hesum parti.

Í hesum parti verður t. d. endingin *ur* altíð framborin eins og *ir*, eisini í nom. mask. sing., har endingin *ur* annars best er varðveitt. Har hoyrist eingin munur á stórir og stórir; endingin í hestur verður framborin eins og endingin í bygðir. Í orðum við *il* og *ul* verður sagt

»il«. Eingin munur hoyrist á endingunum *ei* og *eu*: (eg) hoyrði og (teir) hoyrdu falla saman í framburðinum, sum her vanliga er »e«ljóð. Hetta eru bara nøkur fá dømi.

Orsökirnar til samanfallið kunnu vera fleiri. Tað er lætt at vísa á tær fonetisku: endingarsjálvljóðið verður ofta sagt heldur óskilliga, tí tað er so herðingarveikt, og tað er ikki altíð lætt at hoyra, hvat ljóð tað skal vera. Onnur orsök er í másliga háttalagnum; tað er sera sjáldan, at tað hevur nakran týdning fyri uppfatanina av tí, sum sagt verður, at skilja millum herðingarveikt *i* og *u*. Gott dømi um hetta eru sagnorðaendingarnar *eir* og *eur*, har stavsetingin sigur frá endingum í forn málinum, sum eisini fyri ein part eru varðveittar í summum bygdarmálum. Í málnýtsluni hevur hetta at gera mun á *i* og *u* als ongan týdning, men kann verða hildið »luxus« í málinum. Flestu bygdarmál í Føroyum hava á samlíkan hátt javnað út munin í presensbendingini, so at endingin *ur* ræður uttan fyri *i*-partarnar.

At Havnin er ein av støðunum, har mállæran í talumálinum er einfaldað av samanfalli, er heilt náttúrulegt. Tilíking einfalding er vanlig í støðum, har fólk við ymsum bygdamálum koma saman.

Um nú fonematiski skilnaðurin millum *i* og *u* í herðingarveikum stavilsí er yvirgivin, kann tað heldur ikki hava stórvegis at týða, hvussu *i* og *u* verða framborin; hvørt endingarsjálvljóð, sum ikki verður uppfatað sum *a*, má so vera *i* ella *u*, sama ger hvørt teirra. So statt er als ikki neyðugt at leggja neyvan dent á framburðin av endingarsjálvljóðunum.

Tey stóru fonetisku skiftini í framburðinum av endingarsjálvljóðunum eru eisini sjáldsama stór t. d. í Havn og í Nólsoy. At gera av, hvat her er orsök og hvat fylgja, er neyvan gjørligt. Kemur hin størri ójavnin í framburðinum av tí, at ikki er neyðugt at skilja millum *i* og *u*, síðan tey fullu saman, ella er fonematiskt samanfall komið, tí bæði endingarsjálvljóðini hava skift í so stórum, at øki teirra hava umskarast og tí at enda ikki hava verið sundurskiljandi?

Hvussu lítið hin gjølligi ljóðsmámunurinn ofta hefur at týða, tá ein vil kenna endingasjálvljóðið í samantalsøk-
inum, fekk eg skilligt prógv um í samrøðu, ið eg hevði
við tveir nólsoyngar. Vanligasti framburðurin av endingini
=*ir* (og =*ur*) var í teirra máli opið »*i*«ljóð frammanundan
r. Men sjávljóðið kundi eisini ljóða neutralari (»vocal
murmur«). Í summum førum var sjávljóðið í framburð-
inum hjá øðrum mannum nærri »*u*« enn »*i*«, hetta var
eftir varraljóð, t. d. í forminum *dugir*. Tá eg hoyrði hetta
ljóðið, ið líktist *u* í endingini, spurdi eg beinanvegin hin
mannin, hvussu hann segði orðið. Hann svaraði: »Eg sigi
eisini 'dugir'«, við skilligum »*i*«ljóði í endingini. Hann
helt seg so statt hava sama framburð sum hin fyrri, tó at
hann segði endingarsjálvljóðið heilt øðrvísi. Hann tók
altso *i* og *u* fyri sama málljóð, fonem. Um *i* og *u* soleiðis
verða tikin fyri eitt, hefur fonematiskt samantall verið, og
mær tykir rættast at skriva *i* fyri báðar framburðir í fon-
ematiskari frágreiðing, við tað at hin *u*-líki framburðurin
bert er fonetiskt frábrigdi av hinum vanligara *i*-framburðinum.

2) *i*-partur er eisini til norðanfyrri. Men bandupptøkur
og samrøður haðan siga so mikið ymisliga frá, at mær
hevur ikki eydnast at finna markini fyri hesum parti.

Av tí, ið niður er skrivað úr Norðuroyggjum, sýnir tað,
ið skrivað er um Viðareiði og Árnafjørð, *i*-framburð í
øllum endingum við herðingarveikum *i* ella *u*. (Undantøk
eru bert =*un* og =*um*, sum víkja frá =*in*. Búndin formur
=*inum* kann tó falla saman við kvennkynsformin =*uni*,
=*ini*.) Hesar niðurskrivingar eru væl og virðiliga gjørdar,
og ikki er orsök at ivast í, at tær eru álitandi.

Úr Klakksvík havi eg eisini fingið væl álitandi niður-
skrivning av framburðinum hjá tveimum avgomlum monnum.
Endingasjálvljóðið er mest *i*, men *u* er eisini uppi í. Hjá-
orð við =*ir* og =*ur* verða framborin við *i* í endingini, lýs-
ingarorðaendingin =*igur* ljóðar »*ijir*«, og navnorð við =*il*
og =*ul* verða altíð framborin »*il*«. Týðningamikil viðraking
er, at *i*-framburður kann koma fyri í øllum málsligum

formslægum fyrri *u* og *ur*, altso eisini í leksikalskum framburði av formum sum hestur og bátur og í presens av sterktbendum sagnorðum. Best tykist *u* vera varðveitt í fleirtali av rótorðum; so statt er bert *u*-framburður niðurskrivaður í fótur, merkur, bøkur, røkur, røtur, nætur og ræsur; men heldur *i*-framburður í hendur, rendur, stendur og strengur. Tað kann vera, at hitt delabialiseraða sjálvljóðið *e* í hesum seinnu orðunum hevur stuðlað broytingina til »*i*«.

Samantikið kann verða sagt um tann framburð, ið teir báðir frásøgumenninir úr Klakksvík høvdu, at blendingurin av *i*-formum og *u*-formum er so óregluligur, at menninir sjálvir neyvan hava vitað av nøkrum muni á *i*-framburði og *u*-framburði, undantakandi kanska endingin *ur* í nøkrum sterktbendum sagnorðum og í summum rótorðum í fleirtali.

Niðurskrivingarnar úr Fugloy eru í summum líkar teimum úr Klakksvík: mest *i*-endingar, men einstakar *u*-endingar, sum kunnu vera frábrigdi av mótsvarandi *i*-endingum íkomin av fonetiskum orsökum. Í navnorðaformum sum hestur, bátur, litur, sjógvur osfr. er *i* í endingini eins vanligt og *u* Øll sagnorð uttan nøkur sterktbend hava *i* í presens. Í summum førum eru munirnir á teim formunum, sum niður eru skrivaðir í Hattarvík og á Kirkju, ótrúliga stórir. Hetta ger, at ilt er at meta tilfarið.

At niðurskrivingarnar, ið nevndar eru omanfyri, sýna ikki einskilda mynd, nýtist ikki at vera, tí at tær eru ikki so gjølla gjørðar. Orsøkin til, at tær eru so ringar at meta, kann liggja í sjálvum bygdarmálinum. Ymisligir framburðir eru ofta til lið um lið í somu bygd. Ljóðlagið kann vera so í summum bygdamálum, at endingasjálvljóðið verður serstakliga ringt at uppfata.

Úr Múla havi eg einki niðurskrivað, men bandupptøkur haðan tykjast benda á, at *i* og *u* eru heilt samanfallin. Í formum sum tretivu og stórur havi eg skrivað niður skilligt *i*-ljóð í síðsta stavilsi. Men hesar samrøðurnar hava

ikki verið eftir spyrjiblað, og talið av formum, sum lýsa framburðin av endingasjálvljóðinum í »levis« er heldur lítið.

Úr Svínoy og Kunoy hefur ikki eydnast mær at fáa nóg gjølligar frásagnir. Bygdirnar á Kalsoynni tykjast ikki hava samanfall av *i* og *u* í »levis« í stóran mun. Norður-
i-parturin skuldi so stutt verið bygdirnar á Viðoyynni og Borðoyynni, í hvussu er, tó er ymist við Klakksvík, har málið er almikið blandað.

3) Ein triði landspartur við fonematisikum samanfalli av herðingarveikum *i* og *u* er Suðuroyggin. Har ræður *u*-framburðurin í »levis«. Úr Suðuroy havi eg góðar niðurskrivingar eftir spyrjiblað úr Hvalbø, av Tvøroyri, úr Fámjin, úr Hovi, av Økrum og úr Sunnbø.

Suðuroyingar hava *u*-framburð (»*u*«, »*o*«, »*ø*« osfr.) í endingum sum *ir*, *ur*, *il*, *in*, *un*, *um*. Øðrvísi enn í *i*-pørtunum hava suðuroyingar so stutt samanfall eisini millum formar sum bygdin – bygdum. Í samanhangandi tali og eisini annars, tá endingasjálvljóðini verða skjótt framborin, ella annars tá herðingin er heilt lítil, missa endingasjálvljóðini *u*-dámin og nærkast »*e*« ella líka »*i*«. Áðurnevndi framburðurin (»*u*«, »*o*«, »*ø*« osfr.) er í »levis« í leksikalskum framburði. Í berum endaljóði er tó eisini í hesum skili »*e*« vanligasti framburður bæði av *i* og *u* (t. d. hoyrði og hoyrdu = *hoyrde*).

Akramálið er væl øðrvísi enn hini bygdamáluni í Suðuroy. Á Økrum eru *i* og *u* til líð um líð, t. d. í endingunum *il*, *ul* og *ir*, *ur*, tó býtið av teim ymissu framburðunum er lítið reglubundið. Endingin *in* skilst klárliga frá *um*. Máleyðkennini á Økrum komast náttúruliga av tí, at so nóg av fólki úr øðrum oyggjum hefur setst har. Av formum, sum komnir eru av blendingi av ymissum málformum, skal eg bert nevna plur. »*gæsir*« (av *gás*). Úr suðuroyarmáli »*gesur*« hava teir lænt endingina, sum hefur fingið sniðið »*ir*«, og lagt hana afturat forminum *gæs*, ið er rættur eftir mállæruni.

Úr Fámjin er sagt, at summi orð eru framborin við

i-endingum. Hvørt málið í Fámjin skilir seg burtur úr hinum bygdamálunum í Suðuroy, ella *i*-endingarnar koma av lestrarframburði ella av fonetiskum viðurskiftum, tá samrøtt var, tað er ikki sigandi av eini einsamallari niðurskriving.

B. Har fonematiskur munur er á *i* og *u*.

Um aðrar leiðir enn samanfallspartarnar, ið sagt er frá í A, verður skilt ímillum *i* og *u* í »levis«, so at t. d. *zir* og *zur* verða uppfatað sum tvær ólíkar endingar. Men býtið av *i*-endingum og *u*-endingum er ikki sama sum í skriftmálinum nakrastaðni. Mállæragið er ofta einfaldað, so at har *i*-endingar og *u*-endingar hava verið til lið um lið í sama bendingabólki, hava bygdamálini í stóran mun valt aðra endingina í analogi, t. d. *zir* í plur. av navnorðum og *zur* í pres. av øllum sagnorðum (sum ikki hava *zar*!).

Nú fari eg at greiða frá býtinum av *i* og *u* í nøkrum týðningamiklum endingum, sum eisini eru eyðkenniligar fyri málið. (Sí omanfyri, bls. 86 og frameftir.)

1) Kallkyns hvørfallsendingin *zur* í navnorðum og lýsingarorðum hevur *u*-framburð í leksikalskum framburði allastaðni í Føroyum uttan fyri áðurnevndu *i*-partar, t. d. í formum sum hestur, sjógvur, stórur, hvítur. Hetta er tann *ur*-ending, sum best verður varðveitt; *i*-framburður í hesum bendingarbólki er bert fastur í *i*-pørtunum.

2) Skyldskaparorðini við eintals hvørfalli *zir* og hinum føllunum *zur*, t. d. faðir, móðir, systir, bróðir og mostir. Bygdamálini hava mist burtur fallbendingina.⁹ Endingin *zur* er yvirhøvur nýtt í Suðuroy, í Sandoynni, í Vágum, í Norðurstreymoy (Vestmanna, Kvívík, Hvalvík. Hósvík, Kollafirði)¹⁰ og í Eysturoyinni í bygdunum við Sundalagið: við Norðskála, á Oyri, á Selatrað. Umframt er niðurskrivað *zur* í Mikladali.¹¹

zir allan vegin í skyldskaparorðunum er — umframt í *i*-pørtunum — niðurskrivað í Rytuvík, í Søldarfirði og í Syðrugøtu. Meira *zir* enn *zur* sýna niðurskrivingarnar av

Glyvrum, av Skála, úr Elduvík, av Eiði, úr Oyndarfirði og úr Leirvík. Hinar niðurskrivingarnar, t. e. av Húsum á Kallsoynni og úr Fugloy og Svínoy, sýna *zir* og *zur* hvørt um annað. Úr Svínoy verður sagt, at »*ir* og *ur* verður sagt hvørt um annað«. Í summum førum tykist valið millum *zir* og *zur* vera fonetiska treytað; orðini móðir og bróðir hava oftari enn hini framburðin *zur*, tá *zir* og *zur* verða søgd hvørt um annað. Varrarundingin við ð elvir til rundað sjálvljóð sum »u«.

Tað er sera torført at fáa skil á, hvørt nakað fastur skilnaður millum fœll er lærdur av lesing, ella hann hevur verið í bygdarmálinum. Í nøkrum førum tykist vera skilt ímillum, men ikki ber til at prógva hetta av niðurskrivingunum.

3) Navnorð við fleirtalsendingini *zir* eru bæði í kallkyni (t. d. vinir, veggir), kvennkyni (t. d. bygdir, ferðir) og hvørkikyni (t. d. klæðir, stykkir). Í hesum formum er framburðurin *zir* allastaðni, uttan í Suðuroy. (Sj omanfyri, bls. 93).

4) Fleirtalsendingin *zur* er í ymsum flokkum av navnorðum. Størsti flokkurin er kvennkynsorðini við *sa* í eintali, genta, kona, gøta, vika, troyggja osfr. Annar týðningamikil flokkur er sonevndu rótorðini, flest teirra kvennkynsorð, fótur, mørk, bók, hond, strond, rók, nátt, rás o. fl. *zur* í fleirtali er eisini vanligi bendingin av hvørkikynsorðum við *sa*, eyga, oyra, leika, lunga, noða, nýra.

Suðuroyingar hava framburðin *zur* í fleirtali av øllum hesum navnorðum. Í Sandoyndi siga teir altíð *zir* í fleirtali fyri skrivað *zir*, *zur*, *zu* (eygu/r/) og *zi* (klæði/r/). Sama er í Vágum og í Vestmanna og Kvívík og á Kirkju. Úr hinum bygdunum uttan fyri *ir*-partarnar er niðurskrivað bæði *zir* og *zur* fyri skrivað *zur* sum fleirtalsending. Býtinum av framburðunum *zir* og *zur* millum ymissar flokkar av navnorðum er ilt at fáa skil á, og hetta kemst aloftast av vøkkulari málnýtslu hjá frásøgumonnunum. Vanligt býti

av endingunum er, at veiktbend navnorð fáa framburðin =ir í fleirtali (t. d. »konir«, »götir«, »sögir«; »eygir«, »oyrir«) men rótorð =ur (t. d. »hendur«, »bøkur«, »nætur«). Henda málnýtsla er niðurskrivað í Hvalvík (nakað vøkkul), Hósvík (heilt vøkkul), Kollafirði, Eiði, Elduvík, Leirvík, Syðrugøtu og, við =ir-framburði í summum rótorðum eisini, á Selatrað, á Skála, á Glyvrum.

Lítið er til av framburðinum =ur í fleirtali av veiktbendum kvennkynsorðum og hvørkikynsorðum aðrastaðni enn í Suðuroy. Men í hesum bendingabólki er heilt lætt at læra skriftmálsframburð, og einstakir =ur-framburðir í niðurskrivingunum munu vera slíkir. Uttan at vilja siga í hvønn mun niðurskrivingarnar siga rætt frá bygdarmálsframburði, nevni eg tær bygdir norðan fyri Suðuroynna, har framburðurin =ur er niðurskrivaður í orðum sum gøtur, konur, eygur, oyrur osfr.: við Norðskála, á Oyri, í Søldarfirði, í Oyndarfirði (hvørkikynsorð hava =ir) í Rytuvík (skiftandi við =ir) og í Svínoy (hvørkikynsorð við =u).

At nógv bygdamál hava kunnað varðveitt fleirtalsending sína =ur í rótorðum so mikið reglubundið skild frá =ir í navnorðum sum bygd og ferð, man hava samband við umljóðið í fleirtalsformum rótorðanna, sum her hevur munað at varðveita gamla mállærulagið. So statt: einstavað kvennkynsnavnorð fáa í fleirtali endingina =ur og umljóð ella eisini endingina =ir (ella =ar) og ikki umljóð. Dømi um at orð kann skifta millum hesar bendingar, er orðið rás, sum vanliga verður sagt annaðhvørt »ræsur« ella »rásir« í fleirtali.

Í bygdarmálinum skiftir fleirtalsendingin hjá rótorðunum vanliga meira enn hjá øðrum navnorðum. Í summum førum tykist býtið av =ir og =ur vera sum best ber til, men við hvørt er skilligt, at fonetisk viðurskifti hava gjørt sítt. »ø« í stovnstavilsinum elvir til u-framburð, og »e« til i-framburð av endingini. Hetta er av tí, at varrastøðurnar í »ø«-framburði og »e«-framburði hvør sær kunnu verða standandi, eisini tá endingin verður søgd. Á líkan hátt kann

hjáljóð, sum kemur beint undan endingini, elva til ávisan framburð. *t* og *d* verða vanliga framborin við tunguodðinum móti tannaranguni í ovara munni ella móti tanngarðinum. Tilik munnstøða elvir stórliga til eftirfylgjandi fremri sjálvljóð, t. d. *i*. Í framburði av *k* og *g* verður tunguryggurin borin upp í móti gómanum, og staðurin, har teir bera saman kann skifta stórliga eftir hvussu ljóðini uttanum verða artikulerað. Rótorðini hava ofta *ur*-framburð í fleirtali eftir *k* og *g*. Her koma nøkur dømi um hetta fonetiska treytaða skifti í framburðinum av fleirtalsending rótorðanna. Á Selatrað er niðurskrivað *=ir* í fleirtali fyri rótorðini, undantøk eru merkur, bøkur, brøkur og røkur. Við Norðskála siga teir *=ur* í flestum rótorðum, men *=ir* í føtur, rendur, stendur, stengur.

5) Hjaórð og fyrisetingar við *=ur* og *=ir* (niður, aftur, vestur, eftir, undir o. fl.).

Uttan fyri *i*-partarnar hava orðini við *=ur* framburðin varðveittan. Orðini við *=ir* hava fingið framburðin *=ur* í Suðuroy, í Sandoyinni, í Vágum, í Norðurstreymoy og við Norðskála, á Oyri og á Selatrað í Eysturoynni. Flestar aðrar bygdir — uttan fyri *i*-partarnar — t. e. meginparturin av Eysturoynni og partar av Norðuroyggjum fylgja býtinum av *=ur* og *=ir*, sum tað er í skriftmálinum, við hvørt tó nakað sum til ber.

6) Endingarnar hjá sagnorðunum í nútíð í 2. og 3. pers. eintali í fornmálinum vóru *=ar* í *o*-sagnorðum (*kallar*), *=ir* í *ia*-sagnorðunum (*sendir*) og *e*-sagnorðunum (*dugir*) og *=r* í *ja*-sagnorðunum (*dylr* og *dylja*) og sterktbendu sagnorðunum (*bítr*, *brýtr*). Føroysku bygdarmálini hava varðveitt hesar ymissu endingarnar í summum. Longu í miðöldini er svarabhaktisjálvljóð komið frammanundan *r* í *dylr*, *bítr* osfr. Í føroyskum máli er svarabhaktisjálvljóðið tíðliga í tíðini fallið saman við upprunaligt herðingarveikt *u* og hevur fingið snið í bygdamálunum javnt við hetta.¹² Tað var fast lag í stavseting Hammershaimbs, at býtið av endingunum í nútíð av sagnorðunum var eins og í

fornmálinum (upprunaligt *sr* er skrivað *sur*). Men flestu bygdamáluni hava einfaldað bendingina. Endingarnar *sr* og *sur* eru samanfarnar í flestum bygdamálum. (Endingin *sr* verður sjálvsagt hildin uttan fyri eftirkanningina eins og eisini formar sum býr, doyri, grøer osfr.)

Endingin *sr* ræður einsamøll bert í *is*-pørtunum. Framburðurin *sur* fyri bæði *sr* og *sur* er fastur í Suðuroy, í Sandoyinni, í Vágum, í Norðurstreymoy og í Eysturoyinni í bygðunum við Sundalagið og í Seldarfirði. Í hinum bygðunum í Eysturoyinni og eisini nakað í Norðuroyggjum eru til bæði *sr* og *sur*-endingar.

Í teim bygðum, sum hava bæði *sr* og *sur* sum ending í nútíð, tykist *sur* verða nýtt regluligast í sterktbendu sagnorðunum. Framburðurin *sr* í sterktbendum sagnorðum (einstøk sagnorð sum hava skift yvir í veika bending, t. d. blása, hugsi eg ikki um) sigst vera til hjá eldri fólki á Eiði, men sum vanligur framburður er niðurskrivað *sur* har. Í hinum bygðunum, ið nevndar vóru, er bert her og har niðurskrivaður *sr*-framburður í sterktbendum sagnorðum.

Í ja-sagnorðunum skifta *sr* og *sur*-framburðir ofta í sama bygðarmáli, so at summi sagnorð fáa *sur* og onnur *sr*. Í flestum bygðum í Eysturoyinni (teimum, ið ikki bert hava *sur* í nútíð) fáa ja-sagnorðini *sr* sum ending, um bendingarstovnurin endar við *kj* ella *j*, og *sur* í hinum førunum, so statt *sr* í flekja, tekja, klekja, berja, verja (*»flekjir«* osfr.) og *sur* í fremja, telja, leggja, kryvja, dylja o. fl. (*»fremur«* osfr.) Sama skifti í endingunum er eisini niðurskrivað á Húsum á Kallsoyinni og í Svínøi. Hetta býti av *sr* og *sur* í ja-sagnorðunum tykist vera fonetiska treytað. Framburðurin av sagnorðinum tiga er sera vøkkul, men *sr* á tí parti, ið her er umrøddur — tykist vera vanligari, og tá verður orðið helst sagt *»tejir«*.

Sagnorð við nútíðarendingini *sr* í skriftmálinum verða eisini vanligar framborin við *sr* í teim bygðarmálum, sum ikki hava tikið við *sur* sum ending í nútíð. Framburðurin á Eiði av *is*-sagnorðunum er vøkkul, so at øll hesi sagn-

orð kunnu fáa annaðhvört *ir* ella *ur*. Úr Leirvík havi eg tvær niðurskrivingar, ið einki hava hvør við aðra at gera, onnur hevur *ir* og hin *ur* í øllum ia-sagnorðum. Bert *ir* í ia-sagnorðum er niðurskrivað í Elduvík, í Oyndarfirði, á Skála, í Svínoy — og sjálvandi í *is*-pørtunum. Einstakir *ur*-framburðir av ia-sagnorðum eru niðurskrivaðir við Gjógv (eftir bandupptøku), í Syðrugøtu, á Glyvrum, í Mikladali og á Húsum.

Bert *ir*-framburður í *e*-sagnorðum er — uttan fyri *is*-partarnar — niðurskrivaður í Rytuvík, á Eiði og í Svínoy. Í hinum bygdunum við bæði *ir* og *ur* sum nútíðarendingar er framburðurin vøkkul; tó tykist *ir*-vera vanligasti framburðurin í summum sagnorðum og *ur* í summum. Serstakliga ofta er niðurskrivað *ur* í duga. Varrastøða beint undan endingini er her serliga lagalig fyri *u*-framburð.

Sagnorðið hava eitur *hevur* í nútíð allastaðni uttan fyri *is*-partarnar.¹³

7) Navnorð við *il* og *ul*. Í bygdamálunum verður ofta bert onnur endingin nýtt. Framburðurin *ul* í øllum hesum orðum er eyðkendur fyri suðuroyingar (Akrar undantakandi her sum altíð, tá talan er um felagseyðkenni; sbr. bls. 93) og vágamenn og vestmenningar. Bert *il* í hesum orðum verður — umframt í *is*-pørtunum — sagt eisini í Sandoynni. Aðrastaðni úr Føroyum, t. e. Norðurstreymoy (Vestmanna ikki uppi í), Eysturoy og pørtum av Norðuroyggjum, eru framburðirnir *il* og *ul* niðurskrivaðir lið um lið. Í summum bygdum dámar teimum best *il*-framburðin, t. d. á Eiði, í Elduvík, í Leirvík og í Mikladali.

8) Endingarnar *si* og *su* eru so vanligar, at tær oftast eru til í hvørji reglu í tekstum. Tá eg nú greiði frá hesum endingum, skilji eg ikki ímillum mállæruligt býti uttan taki øll orð undir einum við somu ending.

Endingin *si* er í nógvum navnorðaformum, t. d. kvæði, kaffi (hvørkikyn, óbundin formur), kavi (hvørfall kallkyn), báti, hesti, skipi (hvørjumfall eintal kallkyn og hvørkikyn); í bundnum formi í t. d. rópið, orðið (hvørfall og

hvönnfall), kirkjuni, stundini (hvørjumfall), rópini, börnini (fleirtal). Sagnorðaformar: vakti, fiskaði osfr. Fornövn: einki, bæði osfr.

Endingin *su* er sagnorðafleirtalsending, eru, vóru, fiskaðu osfr., og harumframt endingin *i* bendu föllumum *i* eintali av hinum nógvu veiktbendu kvennkynsnavnorðunum, gøtu, konu, troyggju osfr. Eisini *i* mongum øðrum førum er endingin *su*.

Í tí, sum sagt er frammanundan, hava vit sæð, at *i*-endingar kunnu fáa *u*-framburð um summar leiðir. So er ikki við *si* *i* berum endaljóði. Endingin *si* verður aldri framborin *su*. Nakað av samanfalli hevur tó verið millum *si* og *su*, har so endingin verður framborin sum »e«ljóð, ið óivað kann skifta *i* framburði eftir fonetiskum viðurskiftum og eisini eftir bygdum.

Samanfall av *si* og *su* (t. d. hoyrði og hoyrdu = »hoyrde«) sýna niðurskrivingarnar úr Suðuroy, úr Havn og úr bygdunum nær henni (*i*-parturin), úr Borðoyggi, Viðoyggi (norður*si*-parturin) og eisini úr Svínøi. Lutvíst samanfall ella vøkkul málnýtsla er niðurskrivað *i* Fugloy, á Húsum á Kalsoyggini og *i* Húsavík. Í Skopun eru *si* og *su* heilt samanfallin.

Klárur skilnaður *i* framburði millum endingarnar *si* og *su* er niðurskrivaður á Sandi og *i* Skálavík, og eisini *i* Vágum, *i* Norðurstreymoy, *i* allari Eysturoyggini og *i* Mikladali.

II. Sjálvljóðini *i* og *u* *i* »levissimus«.

Fleiri av teim endingum, sum frammanundan eru viðgjørðar undir »levis« kunnu *i* bendingini koma at standa *i* heilt herðingarveikum stavilsi, eisini *i* leksikalskum framburði. Í bundnum formi av bátur og torvkongul standa »ur« og »ul« *i* »levissimus«: báturin og torvkongulin. Í føroyskum ger munurin *i* herðing vanligi skilligan mun *i* sjálvljóðsframburðinum, so at *u*-dámurin ofta heilt hvørvur,

og sjálvljóðið í staðin fær heilt óvissan »e«-dám. Vanliga ber ekki til at hoyra mun á *i* og *u* í »levissimus«, heldur ekki í bygdamálunum, sum gera mun á *i* og *u* í »levis«. Endingarnar »ini og »uni (t. d. stundini, alduni) verða frambornar eins. Hitt heilt herðingarveika sjálvljóðið verður aloftast uppfatað sum *i*-fonem, og við *i* verður tað eisini skrivað í summum handritum, eisini har hann, ið skrivaði, má hava vitað, at *u* hevði verið rættari »eftir mállæruni«. ¹⁴

At ymsar niðurskrivingar av føroyskum tali við hvørt eru mótsigandi, er ofta av tí, at ekki altíð hevur verið hugsað nóg væl um framburðarmunin í endingasjálvljóðunum í »levis« og í »levissimus«. Tað er heilt vist, at tey svar, eg havi fingið uppá spyrjibløð míni, eru ekki heilt eftirfarandi. Tað er heldur undranarvert, at niðurskrivingar, ið ekki vita hvør av aðrari, úr grannabygdum bera so væl saman, og hetta ber góðan vitnisburð um, hvussu gjølliga niðurskrivararnir hava farið at. Tá tað ræður um at meta framburðin av teim herðingarveiku sjálvljóðunum í føroysku bygdamálunum, hava *niðurskrivingar av framburðinum av einsamøllum orðum at kalla einki virði, uttan so, at ein veit, hvørt framburðurin er av orðinum fyri seg, ella tá tað stendur uppi í meining*. Nøkur dømi skulu vísa, hvussu týðningamikið tað er at geva *herðingarstiginum* gætur, tá herðingarveiku sjálvljóðini verða kannað.

Ein av frásøgumonnum mínum úr Miðvági tók oftast uppáttur orðið, hann skuldi siga, áðrenn hann gav tí endaliga framburðin. Tá eg spurdi: »Siga tygum 'hoybendil' ella 'hoybendul'?« svaraði hann: »*Hoybendil ja; hoybendul*«. Hann segði eisini: »*Rennil ja; rennul*«. Orðið »*ja*« legði hann afturat næstan sum ending, so at stavilsil *il — ul* misti herðing og fekk framburðin »*il*«. Leksikalski framburður hansara var »*ul*« í øllum orðum við hesi ending, so sum seinni framburður hansara sigur frá, har endingin stendur í »*levis*«.

Í Kvívík spurdi eg frásøgumann mín um orðið eftir. Hann svaraði: »*Vit siga 'ettur', til dømis 'hann fór etti*

seyði'«. Her er »ettur« leksikalski framburðurin. Í »Hann fór eftir seyði« stendur fyrisetingin í herðingarveikum stað í setninginum millum hitt heldur herðingarsterka »fór« og hitt sterkt herda »seyði«. Sjálvljóðið *i* í eftir var skilligt opið *i*-ljóð.

Sjálvljóðini *i* og *u* í heilt herðingarveikum stavilsí skifta sjálvsagt eftir fonetisku umstøðunum og eisini eftir bygdamálunum. Í seigligum og mállæruávirkaðum framburði verður ofta munur gjørdur á *i* og *u* í »levissimus«. Men spurningurin er, um hesin munur er so stórur nakrastaðni í bygdamálunum, at hesi ymisligu ljóð verða uppfatað sum ymislig fonem.

Til tess at kunna kannu eftir, hvørt munur, ið vera kundi á *i* og *u*, kundi gera týdningsmun, setti eg á spyrjilista mín røð av orðum í bundnum formi í hvørjumfalli eintali og fleirtali, lið um lið: hestinum — hestunum, bátinum — bátunum, húsinum — húsunum osfr. Sjálvsagt er ógvuliga torført at uppfata sjálvljóðsframburðin í hesum orðaformum. Úti við helvtin av niðurskrivingunum, sum hinir føroysku lærararnir gjørdu, sýna samanfall av eintali og fleirtali. Bygdirnar, har samanfall av *in*um og *un*um er niðurskrivað, eru Sunnbøur,¹⁵ Akrrar, Hov, Tvøroyri, Hvalbøur, Húsavík, Skopun, Kaldbak, Kvívík, Oyri, Selatrað, Skáli, Árnafjørður og Viðareiði. Harumframt havi eg sjálvur skrivað niður samanfall í Havn, á Velbastað, í Nólsoy, í Miðvági, í Vestmanna, í Syðrugøtu, í Leirvík og í Fuglafirði. Eg rokni upp hesar bygdir til tess at vísa á, at samanfall er niðurskrivað allastaðni úr Føroyum. Men nógvar niðurskrivingar gera mun á *i* og *u* í formum av hesum slagnum. Tó ikki ber til av hesum at halda, at framburðarmunur veruliga er í sonnum bygdamálsframburði. Vitanin um munin á hestinum og hestunum í skrivaðum máli man hava gjørt sítt í mongum førum. Fleiri av frásøgumonnum mínum, sum bóru fram eintal og fleirtal eins, hildu sjálvir, at tað bar til at hoyra mun. Men tann týdningsmunur, ið teir uppfataðu, var ikki í

framburðinum, uttan í samanhuginum. Tá eg segði hestum einsamalt ikki alt ov skilliga, kundu teir ikki gera av, hvørt tað var eintal ella fleirtal. Harafturímóti vóru teir vanir at greiða frá muninum við at siga formarnar seigliga við herðing á *i* og *u*, men hesin lesingarframburður gevur onga uppfatan av málnýtsluni í bygdarmálinum.

Í samansetingum av slagnum þannukøkur, sýslumaður, fliðuskeljar, dunnusteggi osfr. skiftir ofta sjálvljóðið *u* eftir fonetiskum umstøðum, so at niðurskrivararnir skriva við hvørt »i« (ella »e«) og við hvørt »u«. Í framburður er ofta fastur, eisini í niðurskrivingum, sum skilja ímillum *i* og *u* í hestinum — hestunum. Tað er neyvan trúligt, at bygdarmál veruliga hevur regluligan framburðarmun á eintali og fleirtali í áðurnevndu hvørjumfallsformum, tá *u* í »levissimus« í samansetingum ikki er skiljandi frá *i*.

NIDURLØGA

Omanfyri á bls. 81 havi eg sagt nakað um, hvat ið ein eigur at leggja sær í geyma, tá sovordin eftirkanning sum henda verður gjörd. Í frágreiðingini, ið so kemur, havi eg sagt frá fonetiskari og fonematiskari kanning av herðingarveiku sjálvljóðunum *i* og *u*. Her havi eg serliga í fonematiska partinum haft geografisk sjónarmið í huga samstundis. Úrslitið er uppískoyti til *føroyska dialektgeografi*, roynd at gera *fonematiska kortlegging av sjálvljóðunum i og u í herðingarveikum stavilsí*. Mistøkini kunnu vera nóg og ring at sleppa undan, so sum siggjandi man vera av bls. 87–88 og fleiristaðni í greinini, og eg veit av, at tað hevur ikki eydnast mær heilt at sleppa undan hesum mistøkum. Neyvari úrslit hevði kanska kunnað verið, um so var, at eg hevði niðurskrivingar úr *øllum* føroyskum bygdum — og serstakliga, um eg hevði haft fleiri niðurskrivingar úr hvørji bygd.

Søgulig og sociologisk sjónarmið hevur ein hómað her og har í tí, sum frammanundan er sagt. Nú í endanum

skal eg eisini nema við tey. Tá bygdamálaníðurskrivingar hava verið um norðurlenskar málleidir, hevur ofta verið hildið, at nóg mikið var at hava ein frásøgumann úr bygd til tess at kunna skriva bygdarmálið niður. Um málnýtslan í bygdarmálinum er toluliga føst, kann vera nóg mikið at hava ein frásøgumann, um mál hansara er eyðkenniligt, og um honum eydnast at sleppa undan mistøkunum, sum áður eru umrødd. Hann, ið vil líta at málinum úr sociologiskum og søguligum sýnishornum, má sjálvandi hava fleiri frásøgumenn úr somu bygd. Tað er bert undantak, tá tilfarið hjá mær ger tað gjørligt at gera nakra meting úr hesum sjónarmiðum, og tað, sum nú verður sagt, er bert almenn meting, ikki kanningaúrslit.

Um ein kannar framburðarmun á ættarliðum í bygd, lítur ein at málnýtsluni úr søguligum sjónarmiði, og tað úrslit, ið fæst úr tilikari kanning, kann leggja nakað afturat mál søguni. Í fonematisku kanning míni av herðingarveikum *i* og *u* havi eg roynt at sýna málnýtsluna hjá hinum eldra fólkinum, ið tosar bygdarmál, og frásøgumenninar havi eg valt við hesum í huga. Fleiri ferðir, tá eg havi haft niðurskrivingar av eyðkenniligum framburði hjá fleiri ættarliðum í somu bygd, hevur verið lætt at síggja ættarliðamun á framburðinum. Tað ræður um at vita kyn, aldur, heimbygð, burturverur av staðnum osfr. hjá frásøgumanni fyri hvørja niðurskriving.

Allar másligar hendingar koma av ávirkan manna hvør á annan í bygdarlag. Um vit hugsa okkum føroyska av bygd, ið másligar ávirkanir uttanífrá ikki røkka, ganga vanliga másligu broytingarnar sáttliga, og ikki síggjast máslig lop mann undan manni. Men um fleiri ymissir framburðir eru til lið um lið í bygdini, so sum er, t. d. tá heil hús ella fleiri skyld fólk eru flutt til, tá brotnar lættliga hitt regluliga lagið í bygdarmálinum, og ymsir framburðir, ymis orð og ymsar bendingar verða lið um lið. Tann framburður, sum tá so liðandi vinnur, er ikki altíð hann, sum flestu fólkinu nýta. Summi málføri »rína betur á«

enn onnur. Summum framburðum verður hermt eftir, og tí firnast fólk teir, og teir hvørva so statt úr bygdarmálinum. Afturímóti verða kanska aðrir framburðir hildnir vera »fínari«, og tí verður tikið eftir.

Fyrimynd, sum má hava stóran týdning sum »máljavnari«, er Útvarp Føroya. Tann framburður, ið er at hoyra í útvarpinum, verður vanligi hildin vera fyrimyndarligur, og víðgongda ávirkan hansara kemst av, at hann dagliga røkkur stórum parti av fólkinum.

Á okkara døgum hevur skriftmálið óivað sterka ávirkan á talumálið. Aftur at hesum er at leggja, at summi bygdamálafyribrigdi als ikki tykjast verða ávirkað av skriftmálinum, t. d. framburðurin av *ó* og *ei*. Harafturímóti má skúlaundirvísingin ávirka nakað framburðin hjá børnunum av herðingarveikum *i* og *u*. Stavingin av hesum sjálvljóðum er heilt torfør hjá skúlabørnum í bygdum, har *i* og *u* falla saman, ella har framburðurin er sera ólíkur stavsetingini. Børnini nýta lesingarframburð fyrri at vinna á trupulleikum, og hesin framburður kann smoyggjast inn í náttúrliga mál teirra.

Eg havi áður sagt, at dentur eigur at vera lagdur á at vita, um framburður er givin einsamallur ella í samhangandi tali. Eins týdningarmikið fyrri metingina av framburði er at kenna áðurnevndu *sociologisku ávirkanina*, sum býr undir framburðinum.

Tað man óivað vera lætt at finna fram á aðrar framburðir í øllum bygdum enn teir, ið eg havi nevnt omanfyri sum »bygdamálaframburður«. Í hvørji bygd er ymissur framburður av herðingarveiku sjálvljóðunum, og tað er sjálvandi ikki vist, at tann framburður, eg nevni, er tann »rætti«. Ójavnarnir kunnu hava fonetiskar, sociologiskar ella søguligar orsøkir. Ætlanin við hesi grein hevur fyrst og fremst verið at vísa, at neyðugt er at hava øll hesi sjónarmið í huga alla tíðina, tá ein kannar føroysku sjálvljóðini í herðingarveikum stavilsí. Um ikki so verður gjørt, kann lættliga henda, at ein ber tað saman, ið ikki er saman-

berandi, t. d. einstakar framburðir úr ymsum bygðum givnar í ólíkum fonetiskum umstöðum.

Viðmerkingar ávistar í greinini.

1) Sí eisini CHR. MATRAS, *Det færøske skriftsprog af 1846*.

2) RASMUS RASK, *Vejledning*, bls. 272–273.

3) Frágreiðingin hjá RASMUSI RASK gevur onga klára mynd av viðgerðini, ið Svabo gevur endingasjálvljóðunum. Í hinum so nevnda størra kvæðahandritinum (sí SVFVH / = CHR. MATRAS, *Svabos Færøske Visehaandskrifter* / bls. LXV) er formurin Hajmirin at finna longu í fyrstu yrkingini, Ljúmunar, síðsta regla í 8. ørindi, men hetta er undantak. Svabo skrivur næstan altíð *u* í t. d. kongurin og sonurin. Heldur ikki er tað beint, tá Rasmus Rask sigur, at sagnorðs endingin í nútíð »alleroftest« er *ur*. Tvørturímóti, Svabo býtir rættiliga gjølla endingarnar, so sum tær vóru býttar á forn málinum, upprunaligt *-r* verður so stutt skrivað *-ur*. Undantøk eru, men tey eru merkiliga fá. Nakað øðrvísi er við hinum so nevnda minna kvæðahandritinum. (Sí um hetta SVFVH, bls. L.) Her er stavsetingin minni »normaliserað«, og »umbýti« av *i* og *u* í herðingarveikum stavilsí er oftari at finna. Í einum formbólki skrivur Svabo næstan altíð *u* fyri *i*, eisini í størra kvæðahandritinum, og tað er í fyrisetingunum *ivur*, *ettur* og *undur*.

4) SVFVH, bls. III.

5) JAKOB JAKOBSEN í F. A. I, bls. LXI, 440 og 441; MARIUS HÆGSTAD í *Færøymaal*, t. d. bls. 78 og 81–82; PIERRE NAERT í *För en finare fonetisk transkription av färöiskan*, bls. 26; JØRGEN RISCHER í *Føroysk-donsk orðabók*, 2. útg., 1961, bls. XIX.

6) *För en finare osfr.*, bls. 26.

7) Sí JAKOB JAKOBSEN, *Greinir og ritgerðir*, bls. 23 og frameftir.

8) Í einum av teim samrøðum, ið eg sjálvur hevði, segði ein fugl-firðingur »gentur« og »gøtur« í staðin fyri »gentir« og »gøtir«, sum væntandi hevði verið. Tá eg so spurdi eftir fleirtali til bygd og ferð, segði hann »bygdur« og »ferður«. Framburðurin av hesum báðum seinnu orðunum var sjálvsagt vitleysur, og tí var tað skilligt, at frásøgumaðurin hevði tilgjörðin framburð, »hyperkorrekt uttal«. Náttúrligi framburður hansara mundi vera *-ir* í fleirtali bæði í genta og bygd.

9) Hvussu bygdamálini einfalda mállærualagið við at gera endingarnar eins, hevur W. B. LOCKWOOD nomið við í *Notes on the Faroese Language To-day*, bls. 90–91, og víst er eisini á tað fleiristaðni í *An Introduction to Modern Faroese*.

10) Ongar upplýsingar eru úr Leynum, úr Haldórsvík og úr Tjørnuvík.

11) Í flestum nevndum bygðum á Streymoynni og í Eysturoyinni

verður framburðurin sagdur vera *«ir* í faðir. Hetta man vera skriftmálsávirkaður framburður. Tí vanliga orðið er »pápi«, og »faðir« verður fram um alt nýtt í religíusum máli.

12) Tað verður ov langrøkið at fara at umrøða føroysk miðaldarrit her, men tað ber til at nevna, at t. d. skrivngarnar *systur* og *dættur* (plur.) í *Brævinum um Skúvoyarsysturnar*, til skjals í *Diplomatarium Færoense*, bls. XXVI, tykjast benda á, at svarabhakti frammanundan *r* er fallið saman í framburði við sjálvljóðið *u* frammanundan *r* um 1400. Eisini í *Húsavíkarbrævinum* er skrivað *-ur* fyri svarabhakti, men enn oftari er skrivað *«r* (= fornmálið; gamal skrivngarháttur?)

13) Í fornmálinum er formurin *hefr* og eisini yngri formurin *hefir*. Í F. A. I er presensformurin skrivaður hevur í Sproglære, men í tekstunum hevur.

14) Sí omanfyri, bls. 3 ovast, og eisini *Faeroensia* III, bls. XXIV, viðmerking 3, har CHR. MATRAS vísir á, at Jóhannes í Króki í kvæða^s handriti sínum frá 1819 altíð skrivar t. d. *kongur*, men *kongirin*.

15) EDWARD JACOBSEN, lærari í Sunnbø, hevur latið meg fáa gjølligar og virðismiklar upplýsingar um málið har. Í Sunnbø er fonetiskt samanfall av *i* og *u* í herðingarveikum stavilsi Fonetiska ber so statt ikki til at gera mun á hestinum og hestunum. Men eftir tí, ið Edward Jacobsen sigur, hevur málið í Sunnbø fingið syntaktiskan skilnað, til tess at týdningsmunur kann vera, sum ikki longur bar til at gera á fonetiskan hátt. »Tá vit siga *hestenón*, meina vit altíð eintals«. Í fleirtali skriva teir næstan altíð um, og er hetta víst við fleiri dømum.

SUMMARY

The weak-stressed vowels *i* and *u* are often confused in modern Faroese. This has been observed many times, first by Rasmus Rask in 1811. In the present article this problem is discussed mainly from purely phonetic and phonemic points of view, but also geographical, historical, and sociological points of view have been taken into consideration.

By means of a tape recorder the author has investigated the pronunciation of a large number of Faroese. The pronunciation of *i* and *u* varies very much. The aim is to describe these varieties and, to some extent, explain their occurrence. It is very important to consider the degree of stress of the weak-stressed syllables. A difference is observed between »levis« (traditionally weak-stressed syllable in a dissyllabic word, or the more stressed syllable among the weak-stressed ones in longer words) and »levissimus« (totally unstressed syllable). There is often a difference also between open syllables and closed syllables in the pronunciation of weak-stressed *i* and *u*.

The main part of the article is a presentation of the result of a phonemic investigation made in 1961. Faroese school teachers asked people in 34 villages about their pronunciation and filled out a questionnaire, containing a large number of words with the most common endings, *-ir*, *-ur*, *-in*, *-um*, *-il*, *-ul*, *-i*, and *-u*. There was no need to describe the finer shades of sound used for *i* and *u* of the written language; the only important point was to decide, whether the vowel pronounced was to be interpreted as an *i*-sound or an *u*-sound.

In three different areas weak-stressed *i* and *u* are pronounced alike in most endings. These areas are: 1) Tórshavn and the neighbouring villages; 2) the villages in Viðoy and Borðoy; perhaps should also a few other villages in the Norðuroyar be included here; 3) Suðuroy. In these areas as a rule no difference in pronunciation is made between *-ir* and *-ur*, *-il* and *-ul*, etc. In areas 1) and 2) a weakstressed *i* or *u* is usually pronounced as a kind of *i*-sound, in area 3) as a kind of *u*-sound.

In the main part of the Faroe Isles the letters *i* and *u* in »levis« are treated as different phonemes. However, the dialects do not maintain the same distribution of *i*-endings and *u*-endings as the written language, the spelling of which is based on historical principles. Thus, for instance, the endings *-ir*/*-ur* are pronounced *-ir* in the plural of nouns, but *-ur* in the present tense of verbs in the dialects of Sandoy and Vágar.

In totally unstressed syllables (»levissimus«) no difference in pronunciation is made between *i* and *u* in the dialects. Forms like *hestinum* and *hestunum* are pronounced alike, and it is only from the context that we can conclude, whether the word is in the singular or in the plural.

BÓKMENTIR

1. *Hammershaimb, V. U.*: Færöisk Sproglære. Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie 1854. Kjöbenhavn 1854.
2. — Færösk Anthologi I (F. A. I). Khn. 1891.
3. *Hægstad, Marius*: Vestnorske maalföre fyre 1350, II, 2, andre bolken, Færöymaal. Kria. 1917.
4. *Jakobsen, Jakob*: Lydskriftprøver, í: V. U. Hammershaimb: Færösk Anthologi. Kbh. 1891.
5. — Diplomatarium Færoense. Tórsh. og Khn. 1907.
6. — Greinir og ritgerðir, inngangur eftir Chr. Matras. Tórshavn 1957.
7. *Loxwood, W. B.*: Notes on the Faroese Language Today. Transactions of the Philological Society. London 1950.
8. — An Introduction to Modern Faroese. Færoensia, Vol. IV. Hafniae 1955.

9. *Matras, Chr.*: Det færöske skriftsprog af 1846. Scripta islandica, Isländska sällskapetets årsbok 2/1951, Uppsala 1951.
10. — Svabos Færöske visehaandskrifter, udgivne for Samfund til udgivelse af gammel nordisk litteratur (stytt SVFVH). København 1939.
11. — J. H. Schröters optegnelser af Sjúrdar kvæði, útg. av Chr. Matras. Færoensi, Vol. III, Hafniae 1951–53.
12. *Naert, Pierre*: För en finare fonetisk transkription av färöiskan. Skrifter utgivna genom Landsmålsarkivet i Lund. 12. Studier i nordisk språkvetenskap. Lund 1958.
13. *Rask, Rasmus Kristian*: Vejledning til det Islandske eller gamle Nordiske Sprog. Kjöbenhavn 1811.
14. *Rischel, Jörgen*: Om retskrivningen og udtalen i moderne færösk, í: Føroysk—donsk orðabók, 2. útg. Tórsh. 1961.